

Csire Gabriella

Nap fia az éj honában

Mese lapp epikus ének nyomán

A lappok, vagy — ahogyan saját magukat nevezik — számik Európa legészakibb peremén, a Skandináv-félsziget középső és sarkkörön túli részén, valamint a Kola-félszigeten élnek. Az önálló államiság nélküli, kis létszámú nép földje, a hatalmas kiterjedésű Lappföld Norvégia, Svédország, Finnország és Oroszország területein helyezkedik el. Lakói ősidők óta rénszarvas-tenyésztéssel, halászáttal és vadászattal foglalkoznak. Rénszarvascsordát követő vándor életmódjukat mára megkönnyítette a civilizáció: a motoros szán, a komfortos ház, de megélhetésüket ma is az állattenyésztés biztosítja.

A köztudatban Lappföld az örökös tél, a hóval borított fenyvesek, a rénszarvasok és a jóságos Mikulás hazája. De a tudományos érdeklődés a lapp nép történetére, nyelvére, népviseletére, sámánhitére és szokásaira irányul ma is.

A lapp és a magyar, az egymáshoz közelálló két finnugor nyelv rokonságára már a 18. században fény derült. Sajnovics János (1733–1785), aki csillagászként és nyelvészként éppúgy beírta

nevét a magyar, mint az egyetemes tudománytörténetbe, tagja volt annak az expedíciónak, amely Hell Miksa vezetésével Észak-Norvégia partvidékén, Vardö szigetén 1769. június 3-áról 4-ére virradó éjszaka asztronómiai megfigyeléseket és méréseket végzett a Vénusz napkorong előtti elvonulása alkalmából. Itt tartózkodása idején Sajnovics a lappok nyelvét is tanulmányozta. Elsőként fedezte fel a magyar és a lapp nyelv azonosságait, amit *Demonstratio...* című művében (1770) tárt a világ elé. Latinul írt munkája hamarosan dán, finn, német és angol nyelven is teret hódított. Magyarul csak 1994-ben jelent meg.

A lapp kultúra legnagyobb értéke a mítoszokban, mondákban, mesékben és epikus énekekben gazdag népköltészet.

Átdolgozásom, a *Nap fia az Éj honában*, a leghíresebb lapp epikus ének, *A Nap fia* legteljesebb magyar szövegváltozata — Bede Anna fordítása — alapján készült.

Hajósok hozták a Nap udvarába a hírt: az Északi Csillagon túl, arany- és ezüsthégyek gyűrűjében tündököl az Éj birodalma. Regék szóltak a csodás tájról és a király gyönyörű lányáról, akiért a világ minden sarkából fölkerelkedtek a kőrők. De a messzi földről érkező daliák közül senki se tért többé haza. Mind egy szálig odavesztek.

A Nap fia is hallott a gyémántfényű Éj birodalmáról. Ám a tengerre néző sziklabércek kincse, a töméntelen arany és ezüst nem vonzotta a daliát. Ábrándokat az óriáskirály lányáról kezdett szőni az ifjú herceg. Éjjel-nappal azon töprengett, miként vehetné feleségül a gyönyörű hajadont. Addig-addig, míg egy szép napon elhatározta, hogy elmegy szerencsét próbálni.

Búcsút vett idős atyjától és édesanyjától, majd ifjú társaival együtt tengerre szállt.

Alig kelt útra a kis csapat, máris jó keleti szél kerekedett. Duzzadó vitorlák röpitették a gályát. Tetszett Vízanyának, hogy lánykérőbe megy a Nap fia, ezért gyors hullámokkal, jóindulatú habokkal segítette a bátor hajósokat. Szállt, repült a gálya, engedelmesen fordult a kormányrúd.

Amint haladt a gálya, úgy kezdett az evezősök mögé kerülni és zsugorodni a Hold. Egyre kisebbnek látszott a Nap is. Az előttük fénylő Északi Csillag pedig mind nagyobbak tűnt. Akkora lett végül, mint amekkora otthon volt a Nap, és erős fénnel, vörös világgal vakított.

Hosszú hónapokig, éveken át szelte a hullámokat a gálya, míg egyszer csak feltűntek a hajósok előtt a tengerre néző gyémántos sziklabércek. Amint szárazföldet értek, nem győztek ámulni a daliák: az óriáskirály birodalma arany- és ezüsthegyek gyűrűjében tündökölt.

— Maradjatok itt, barátaim, közel a parthoz, s őrizzétek a gályát! — hagyta meg társainak a Nap fia. — Egyedül megyek föl a királyi várba.

Azzal indult is. De föltett szándéka volt kilesni előbb, valóban olyan gyönyörű-e a királylány, mint ahogy regélik. Nem kellett sokáig várakoznia.

A kis öbölben, lobogó fáklyák fényénél ruhát mosott, paskolt, öblögetett, fehérített, szárított a szép hajadon.

— Lám, van gondja a házra — dicsérte magában az ifjú a sudármagas lányt, míg előlépett rejtekéből.

A csillagszemű, piros ajkú, hófehér bőrű leány láttán nagyot dobbant a szíve. Csak nézte szótlánul: arany függött a mellén, hajában ezüst villogott.

— Ki vagy? — kérdezte az óriásleány. — És mit keresel az örökös Éj honában? Vagy nem tudod tán, hogy pusztulás vár itt minden jövevényre?

— A Nap fia és Sarakka, a természetanya fia vagyok én — felelte az ifjú. — Rólad szőtt ábránd úzott ide otthonomból. A hullámos tengeren át jöttem hozzád, hogy feleségül kérjelek.

— Menj békével, Nap fia! — szökött könny a hajadon szemébe. — Sem apám, sem fivéreim, de még sógoraim se tűrik meg házunk táján az idegent. Amint megneszelik, hogy földünkre léptél, halál fia vagy!

A daliás ifjú közelebb lépett, s a királylány kezét gyöngéden a kezébe vette.

— Észak gyönyörű leánya, légy a társam! — mondta kedvesen. — Te légy, aki megvigasztal, ha lelkem háborog! Te légy, aki felvidít, ha bánat emészt! Te légy, aki szerencsében és balsorsban mellettem áll mindhalálig!

A királylány arcát öröm ragyogta be.

— Tudtam, hogy eljössz hozzám, aranyhajú Nap fia! Mióta árván hagyott jó anyám, és világtalan apámat gondozom, mindig erre a pillanatra vártam. Osszuk meg egymással örömről s bánatunkat, vegyítsük össze vérünket!

Mindjárt beszaladt a várba, s az aggastyán lábához borult a lány. Úgy kérte az óriáskirályt, engedje férjhez menni a messzi idegenből jött Nap fiához.

Dühösen ugrott fel aranytrónusáról az óriás.

— Jöjjön ide a jövevény, de azonnal! Velem húzzon ujjat, ha mer! — töltötte be öblös hangja a csillogó termeket. — Akkor majd meglátjuk, kettőnk közül ki az erősebb! Mert, ha netán a Nap fia lesz a gyengébb, nincs irgalom. Őt is a többi kérő sorsára juttatom!

Sietett vissza a hírral az óriásleány.

— Nálad nélkül úgysem élhetek — válaszolta a Nap fia. — Kiallok érted életre-halálra!

A királylány ekkor egy vashorgot adott át az ifjúnak, és suttogóra fogta a hangját:

— Apám nem lát. Azt hiszi majd, hogy vasból van az ujjad.

Belépett az aranyhajú dalia a pompás trónterembe. Leült az asztalhoz, szemben az agg királlyal. Az óriás az ifjú felé fordította világtalan szemét.

— Gyürkőzz fel, Nap fia, ha kedves az életed! — rivallt rá szigorúan. — Hol az ujjad? Húzogassuk egymás kezét! Akinek előbb enged az uja, az lesz a vesztes.

Felkönyököltek az ellenfelek az asztal lapjára. A leány izgatottan figyelte, mint akasztja össze kisujját nagy erejű édesapja a dalia vaskampójával.

— Bizony, kemény kezűd van, Nap fia! — ismerte el az aggastyán nemsokára. — No, de lássuk, mire mégy velem!

Minden erejét a kisujjába gyűjtötte a király. De a kérő se volt rest: az óriás kisujjába akasztotta a vaskampót, majd két kézre fogta, és testének egész súlyával húzta maga felé. Még egy nagy erőfeszítés, na még egy, és az aggastyán uja lassan engedni kezdett.

— Legyőztél! — hagyta abba a küzdelmet a király. — Hozzád hasonló ellenféllel eddig sosem találkoztam.

Repeső örömmel sietett édesapját átölelni a leány. Csillagszeme biztatóan ragyogott a Nap fiára.

— Hozom most már, felséges király, lánykérő ajándékomat — szólt tiszteletteljesen az ifjú, s azzal a tenger partjára sietett, a gálya mellett várakozó társaihoz.

Ifjú barátaival együtt tért vissza a várba. Mindent hozott ajándékba, amit csak az óriások kedvelnek. Ennivalónak sok zsák követ. Innivalónak pedig kátrányt hordósámra.

Tetszett az óriáskirálynak a dús ajándék. Bele is kóstolt a kátrányba. S ha belekóstolt, abba se hagyta az iddogálást. Amint fejébe szállt a bódító ital, harsány jókedvében így szólt:

— Nem bánom, na, légy hát a vőm, Nap fia!

Földre terített bálnabőrre ültette a fiatal párt, majd ősi szokás szerint mindketőjük kisujján finom karcolást ejtett.

— Véretek most elvegyüljön, s forrjon össze szívetek! — fűzte össze a menyasszony és a vőlegény kezét.

Parancsára fáklyákat gyújtottak az egész várban. Hozták a nagy lakodalmi üstöt. Sürgött-forgott az asszony nép. Egymás után érkeztek rénszarvas-szánjaikon a vendégek. Jót ettek-ittak. Járták a táncot és vidáman énekeltek. Az Északi Csillag is eljött a lagzira, hogy rózsaszín fénnel szórja be a fiatal párt.

Másnap az óriáskirály ezüsttel és arannyal megrakott zsákokat hordatott fel az útra kész gályára, míg bánatos szívvel búcsúzkodott lányától s vejétől.

Amint az óriáskirály fiai megtudták, mi történt, azonnal bárkákba ültek, s a fiatal pár nyomába eredtek, hogy visszahozzák hűgukat. Három nap s három éjen át üldözték az idegen gályát. De hűguk első nap szelet, másodsor vihart, harmadszorra orkánt varázsolt. A föl kavart hullámok a fivéreket viaszodorták oda, ahonnan útra keltek.

A negyedik napon elmaradtak a dühödt üldözők. Jó szél segítette Nap fia gályáját hazatérni. Vidáman eveztek az ifjak. Szállt, repült a könnyű gálya. Engedelmesen fordult a kormányrúd. Az Északi Csillag egyszer csak a hajósok mögé került, és zsugorodni kezdett. Felfénylett a menekülők előtt a kerekedő Hold, s mind nagyobb és ragyogóbb lett a Nap. A gálya utasai szerencsésen hazaértek.

Így talált szerető szívű hű társra Nap fia az Éj honában.

Péter Katalin illusztrációja

Mészely József

Szülőföldön barangoló (II.)

Koltó

Híres falu szép Koltó,
Ott mereng a tanító,
Júliára gondolva
Hanyatt dőlt a pázsitra.

Szelindek

Kutyás falu Szelindek,
Minden ebe szelindek,
Van belőlük temérdek,
Ám, ne hidd, hogy szelídek!

Izaszacsal

Iza völgyi Izaszacsal,
Ugye téged is odacsál?
Odacsál, mert minden asztal
Mindig ragyog szép damasztal.

Szendelak

Ne gondold, hogy Szendelakon
Nem kacsintgat a hajadon.
Hogyha mind szendék volnának,
Petrezselymet árulnának.

Diószeg

Az Ér menti Diószegen
Diós tarsoly függ a szegen.
Nincs egyedül, van párja is:
Paprikából fűzött kláris.

Torja

Hosszú, mint a disznóorja,
Bálványosvár előtt Torja,
És ha végigmentél rajta,
Borral megtelik a csajka.

Baráthely

Ne kerüld el Baráthelyet,
Te is találsz ott fekhelyet,
Akkor is, ha nem vagy barát,
Csak egy vándor felebarát!

Taposd

Mókás nevű falu Taposd,
Arra vár, hogy te is taposd
Keskeny útját, indulj rögvest,
Taposni te se legyél rest!

Szépkenyerűszentmárton

Szépkenyerűszentmárton
Búbosul a dombháton,
Attól ízes kenyere,
Hogy Márton megszentelte.

Várfancsika

Bohó falu Várfancsika,
A számara kelekótya:
Míg iázva kelekólál,
A szakálla százfelé áll!